

HALİME HUDAYBERDİYEVA'NIN ŞİİRLERİNDE KADIN*

Fatih ÖZTÜRK**

ÖZET

Özbek edebiyatının son dönem yetkin şairlerinden biri olan Halime Hidayberdiyeva, Sovyet döneminde yaşayıp Özbekistan'ın bağımsızlık sürecine şahitlik eden nesil tarafından sevilen bir şairdir. Sanatkârlık özelliğiyle beraber bir düşünür, bir tercüman ve millî bağımsızlık mefkûresinin Özbekistan'daki önemli bir temsilcisidir.

Şair, çok iyi bir gözlem ve psikolojik analiz yeteneğine sahiptir. Şiirlerinde özellikle savaşa giden erkeklerin ardında kalan eşleri ve çocuklarının sosyo-psikolojik durumlarını başarıyla eserlerine aktarır. Halime Hidayberdiyeva'yı önemli kılan unsurlar ise; kadın olarak toplumunun yaralarının sarılmasına bir anne şefkatiyle önderlik etmesi ve Özbekistan'ın geleceğinin şekillenmesine yönelik fikirlerini güçlü bir şekilde hem şiirlerinde hem de sosyal yaşam içinde halkına telkin etmesidir. Halime Hidayberdiyeva'nın daha çok kadından bahseden şiirleri ele alındığında bunları iki ana başlık altında incelemek mümkündür. Birincisi anneliğin ağır bastığı şiirlerdir; bu şiirlerde kadınların annelik özellikleri ön plandadır. İkincisi ise kadınlık duygularının ağır bastığı şiirlerdir ki bu şiirlerde sadece kadınların temel sorunları ve his dünyaları anlatılır. Bu çalışmada Halime Hidayberdiyeva'nın kadını anlatan bütün şiirleri tematik olarak incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Halime Hidayberdiyeva, Özbek şiirinde kadın, Özbek edebiyatı.

WOMAN IN HALIME HUDAYBERDİYEVA'S POEMS

ABSTRACT

Halime Hidayberdiyeva is one of the most talented artists of Uzbek literature. Since she is a high level poetess, she is loved by both the Soviet period generation and the generation of independence. Besides that craftsmanship she is a thinker, an interpreter and an important representative figure of national independence in Uzbekistan.

The poetess has a very good observation and psychological analysis ability. Especially behind the rest of the men who went to war she tells in the poem wives and children with socio-psychological conditions of success. What makes Halime Hidayberdiyeva important is that she, as a woman, strongly encourages her people to embrace the wounds of her community and shape future of the country. When the poems of Halime Hidayberdiyeva, whose basic plan included women are taken into consideration, it is possible to divide these poems into two: firstly, poems dominated by motherhood; and secondly, poems predominated by femininity. In this study, all the poems of Halime Hidayberdiyeva about women are examined thematically.

Keywords: Halime Hidayberdiyeva, woman in Uzbek poems, Uzbek literature.

* Bu yazı tarafımızdan hazırlanan "Sadakat" Şiir Kitabı Örneğinde Halime Hidayberdiyeva'nın Şiirleri Üzerine Bir İnceleme" (Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde, 2011.) adlı yüksek lisans tezinden yararlanılarak kaleme alınmıştır.

** Arş. Gör., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

e-posta: fatihozturk@myself.com

1. Giriş

Halime Hudayberdiyeva, 17 Mayıs 1947 tarihinde Sirderya ilinin Bayavut ilçesinde dünyaya gelir. Annesi Karşıgül Hannazarkızı, babası Ümmetkul Hudayberdiyev'dir. Şair, 1972 yılında Taşkent Devlet Üniversitesinin Fen Fakültesini bitirir. 1975-1977 yılları arasında Moskova Gorki Enstitüsü'nün Dünya Edebiyatı Bölümünde öğrenim görür. 1990 yılında *Muqaddas Ayol* (Mukaddes Kadın) kitabıyla, Hamza Devlet Nişanına layık görülür. 1991 yılında Özbekistan Halk Şairi unvanını alır. Şairin *G'urur* (Gordost') (1976), *Aq Olmalar* (Velo Yabloko) (1979), *Sabr* (Reshimost') (1985) adlı şiirleri Rusçaya çevrilmiştir ("Halima Xudoyberdiyeva (1948)", 2018). Özbekistan halk şairi Halime Hudayberdiyeva 17 Ağustos 2018'de 71 yaşında vefat etmiştir ("O'zbekiston xalq shoiri", 2018)

Hudayberdiyeva'nın edebî gelişimine etki eden en önemli unsurun aile çevresi olduğunu söylemek mümkündür. Sirderya vilayetinin Bayavut ilçesindeki evlerinde sabaha kadar süren kitap sohbetleri yapılır. Şairin babası Ümmetkul Hudayberdiyev, iş arkadaşları ve aile dostları olan Abdurahman Baba, Abdumumin Baba, Recebov Baba ve Eşan Baba gibi edebiyatsever insanları evinde toplar, bu edebî toplantılarda aşk hikâyeleri anlatılır, başlarından geçen maceralar aktarılır, destanlar söylenir, gazeller ve nasihat kitapları okunur (Bahridin, 2007: 12).

Şairin, edebiyat sevgisini artıran diğer bir unsur ise edebiyat öğretmeni Ekrem Kerimnazarov'dur. Kerimnazarov'un, şairin ilkokulda yazdığı bir şiirini bütün sınıfın önüne çıkararak tekrar tekrar okutması ve arkadaşlarının önünde onu onurlandırması, Hudayberdiyeva'nın şiir dünyasına adım atmasında bir dönüm noktasıdır. Yedinci sınıfta okurken şehir gazetesinde ilk şiiri *Alaqaşqa* yayınlanır (Bahridin, 2007: 14). Hudayberdiyeva'nın şiirlerinin şekillenmesinde rol oynayan şairler, Özbek edebiyatından Aybek, Mirtemir ve Zülfiye, Rus edebiyatından Puşkin, Lermontov, Mecelaytis'dir. Şair, Rasul Hamzatov'un *Sekizlikler* kitabını okur ve Hamzatov'a özenerek sekizlik şiirler yazar (Bahridin, 2007: 14).

Hudayberdiyeva, Taşkent'teki üniversite yıllarında Azad Şerafittinov, Togan Ernazarov, Amanulla Ma'dayev ve Abdugafur Rasulov'dan ders alır ve onlardan "Aziz Üstatlarım" diye bahseder (Bahridin, 2007: 14). Moskova'daki üniversite yıllarında ise Aleksandr Mecirov'un derslerinde Cengiz Aytmatov, Yevgeniy Yevtuşenko, Bella Ahmedullina, Andrey Voznesenskiy, Robert Rocdestvenskiy, Silva Kaputikyan gibi sanatkârları tanıma imkânı bulur (Bahridin, 2007: 15). Moskova'daki üniversite yılları için Hudayberdiyeva:

Biz o yerde [üniversitede] Garp edebiyatını ve Rus edebiyatını derinlemesine inceledik. Lev Tolstoy'un Anna Karenina'sını yakından görür gibi, Anna Ahmetova'nın serzenişlerini birlikte duyar gibi olduk. Lev Tolstoy'un Yasnaya Polyana'daki üzerine bir tek taş dikilmeyen mezarını gördük (Bahridin, 2007: 15) der.

Hudayberdiyeva'nın hayatındaki en mukaddes varlık şiirdir. Bu yüzden şair, şiir yazmadığı vakitlerde kendini yıkılan saraylara benzetir (Bahridin, 2007: 14). Şiirde en önemli konunun aşk olduğunu söyler ve aşk mevzusunu, şairin şairlik derecesini gösteren ölçü olarak görür.

Anna Ahmetova, Alî Şîr Nevâyî, Babür, Bedil, Turganyev, Mandelştam, Pesternak ve Marina Tsavetayeva, Mahtımkulu, Paruyr Sevak, Silva Kaputukyan, Layık Şerele ve Mevlana Celaleddin Rumî (Bahridin, 2007: 18) Hudayberdiyeva'nın okuduğu ve etkilendiği diğer şairlerdir.

Özbekistan'da tanınan pek çok ünlü sanatçı Hudayberdiyeva'nın edebî şahsiyeti ve şairliği hakkında güzel sözler söyler. Azad Şerafeddinov, Hudayberdiyeva'dan "*Halime Hudayberdiyeva kabiliyeti ve imkânları fazlaca kısıtlı şartlarda edebiyata girdi ve türlü türlü iç ve dış engelleri yenerek mertçe şiirler yazdı. Hatta onun sanatkârlığı bağımsızlık günlerini yakınlaştıran amillerden biri.*" (Bahridin, 2007: 16) diye bahseder.

Hudayberdiyeva, Özbekistan'da "İhtirashlı Şair" olarak anılmaktadır. Şairin şiirlerinin güzelliğiyle ilgili olarak Özbekistan'ın ünlü şairi Zülfiye,

Halime'nin şiirlerini okuduğunuzda hiç kimseninkine benzemeyen cilveli sesler işitirsiniz. Mutluluğu, kaygıları, renkleri ve kokuları hissedersiniz. Onlar, sizi dalgalandıklarında nâmeler çıkaran olgun başaklar denizine, güneşin ve yılların arıklar açtığı [bir] babanın alınına benzeyen sürülmüş tarlalara, keskin çayır kokusu olan avlulara, kunduz kalpaklı süvarilerin at koşturduğu kırlara alıp götürür (Bahridin, 2007: 12) şeklinde açıklamalarda bulunur.

Abdulla Aripov Hudayberdiyeva'nın şairliği hakkında Tohtasin Calalov'un "*Halime, Özbek kadın şiirciliğinde beklenmeyen bir olaydır. Hudayberdiyeva'ya kadar bu sanat deryasında sükûnet hüküm sürmekteydi, insanı uyku basardı. Halime bu alanda fırtına olup, çığlık olup geldi. Duygu dolu, hareketli, yüksek perdeden şiirler yazdı.*" (Aripov, 2000: 3) dediğini söyler.

Sovyet işgali altındaki Türkistan topraklarında 1950'li yıllarda Türk sanatkârlar için önemli gelişmeler meydana gelir. 1956 yılında Komünist Partisi'nin 20. Kurultayı yapılır. Bu kurultayda otuz yıldır uygulanan politikaların yanlış olduğu parti üyeleri tarafından söylenir. 1953'te Stalin'in ölümünden sonra Sovyetler Birliğinde meydana gelen -nispeten- yumuşamanın ardından 1937-1939 yılları arasında vatan hainliği ve rejim düşmanlığı yaptıkları gerekçesiyle öldürülen yazar, şair ve devlet adamlarının itibarları iade edilir (Karakas, 1996: 286). 1934 yılından 1956 yılına kadar benimsenen "Sosyalist Realizm" politikasından da vazgeçilir (Koras, 2009: 40).

1960'lı yıllardan itibaren Özbek edebiyatında millî uyanış başlar ve lirik şiir tekrar canlanır. Bu dönemin en önemli şairi Erkin Vahidov'dur (Buran ve Alkaya, 2009: 155; Uygur, 2008: XII). Daha sonraları özellikle artan siyasî baskılar nedeniyle 70'li yıllarda şiirdeki sosyo-politik açık ifade, metaforizm denen kapalı ve karmaşık ifade şekline bürünür (Koras, 2009: 42). 1970'li yıllara damgasını vuran isimler;

Abdulla Aripov, Rauf Parfi, Aman Metcan, Muhammed Salih, Şevket Rahman, Osman Azim, Hurşid Devran, Azim Süyün, Tahir Kahhar ve Halime Hudayberdiyeva'dır.

İşte bu ortam içinde şiirler yazan Hudayberdiyeva'nın *Oq Olmalar* (Ak Elmalar) (1973), *Chaman* (Çemen) (1974) kitapları art arda çıkar. Daha sonra *Suyanch Tog'larim* (Dayandığım Dağlar) (1976), *Bobo Quyosh* (Güneş Baba) (1977), *Issiq Qor* (Sıcak Kar) (1979), *Sadoqat* (Sadakat) (1983), *Muqaddes Ayol* (Mukaddes Kadın) (1987), *Yuragimning Og'riq Nuqtalari* (Yüreğimin Sızlayan Noktaları) (1991), *Bu Kunlarga Yetganlar Bor* (Bu Günlere Yetenler Var) (1993), *Xo'rluk O'ti* (Rezillik Ateşi) (1993), *To'marisning Aytgani* (Tomaris'in Söylediği) (1996) ve *Saylanma* (Seçme) (2000) kitapları okuyucuyla buluşur (Qahhar ve Özbay, 1995: 152).

Elimizde Hudayberdiyeva'ya ait bir şiir poetikası olmamasına rağmen, şiir, şair, sanat ve sanatçı hakkında yazdığı şiirlerden ve bazı dergilere verdiği röportajlardan onun şiir anlayışını tespit etmek mümkündür.

Bu kaynaklara dayanarak yapacağımız bir değerlendirme neticesinde Hudayberdiyeva'nın şiirlerinde kullanılan sembollerin, edebî sanatlarla beraber yoğrularak okuyucuya sunulduğunu söyleyebiliriz. Biçim olarak daha çok geleneksel şekillerde yazıldığını söyleyebileceğimiz şiirler, konu olarak güncel meselelere değinmekte ve daha modern bir tavır sergilemektedir. Şairin şiirlerindeki bu durum onun toplumsal konulara değinen düşünür tarafını ön plana çıkarmaktadır (Yaman, 1996: 964).

Aşağıdaki iki dördlük şairin şiir anlayışını yansıtmaktadır:

O'quvchim, to'kuldi og'u bilan bol,	<i>Okuyucum, döküldü zehir ile bal</i>
Men she'r deb atadim uning otini.	<i>Ben, şiir verdim onun adını</i>
Hayajonli kunlar mevasini ol,	<i>Heyecanlı günlerin meyvesini al</i>
Ol, uyqusiz tunlar mukofotini.	<i>Al, uykusuz gecelerin mükâfatını</i>

Olchanning oq guli, ishqning siri bu,	<i>Vişnenin ak çiçeği, aşkın sırrı bu</i>
Keldim tuyg'ularing otda qorgali.	<i>Geldim duygularını ateşte yoğurmaya</i>
Urinishlarimning mingdan biri bu,	<i>Çırpınışlarımın binde biridir bu</i>
Sening yuregingga kirib borgali	<i>Senin yüreğine girip varmaya.</i>

Yukarıdaki şiirde şair, okuyucusuna seslenerek: “*Okuyucum, döküldü zehir ile bal, ben bu karışıma şiir diyorum... Yazdığım şiirler heyecanlı günlerin ve uykusuz gecelerin mükâfatıdır.*” der. İlk dördlükte şair, şiirin mahiyetini ve ne olduğunu açıklar. Şiir, mısraları arasında güzeli, çirkini, acıyı ve tatlıyı aynı anda barındırabilen bir karışımdır. Şair şiirlerini hangi zamanlarda yazdığını da açıklar. Hudayberdiyeva, şiir yazmaya başladığı ilk zamanlardan beri geceleri yazmayı sever. Kendini heyecana getiren günlerin gecelerinde şiirlerini yazmış olması

muhtemeldir. Sonraki dörtlükte ise şiirin niteliklerini, “vişnenin ak çiçeği, aşkın sırrı, ateşler içinde yanan karlı duygu, çırpınışların binde biri ve yüreğine giren şey” gibi şairane benzetmelerle şiirin anlatabileceklerini ortaya koyar. Kısacası şiir hayatta bulunan her şeydir.

Muhabbatday buyuk dardga	<i>Muhabbet gibi büyük derde</i>
Dugona qilar bu she’r.	<i>Dost kılar bu şiir.</i>
Duch keltirar senday mardga,	<i>Karşılaştırır senin gibi mertle,</i>
Yagona qilar bu she’r.	<i>Yegâne kılar bu şiir.</i>
Behadik quvonsam qani —	<i>Korkusuzca sevinsem hani,</i>
Sendan she’r suyuk bo’lgach,	<i>Senden şiir sevimli olunca,</i>
Kun kelaru sendan meni —	<i>Gün gelir sana beni,</i>
Begona qilar shu she’r.	<i>Yabancı kılar bu şiir.</i>

Bu She’r (Bu Şiir) başlıklı bentte şiirin vasıfları dile getirilir. Şiir, aşk denen büyük dertle insanı tanıştırır. Sevgiliyle beraber sonsuz bir hayat geçirtebilecekken aniden sevgilileri ayırıp iki yabancıya da dönüştürebilir. Kısacası şiir, her şeyin yapılabileceği sonsuz bir dünyadır.

She’r yozganda o’g’rilarning to’dasiga pirman men,	<i>Şiir yazarken hırsızlar çetesine pirim ben,</i>
Yo’lin qilib o’g’irlyayman nonning, gulning tusini.	<i>Yolunu bulup çalarım ekmeğin, çiçeğin kokusunu.</i>
Go’zalliklar olamiga iz qoldirib kirmam men	<i>Güzellikler âlemine iz bırakarak girmem ben,</i>
Va bermalol kuzatarman har bir uy, hovlisini.	<i>Ve üşenmeden gözetirim her bir ev, avlusunu.</i>

Hudayberdiyeva’nın şiirle ilgili duygularını aktardığı *She’r Yozganda* (Şiir Yazarken) şiirinde ise şairleri birer hırsıza benzetir. Çünkü şairler, dünyada bulunan bütün güzellikleri çalarak şiirde saklayabilme becerisine sahiptir. Şair, şiir yazdığı anda kendisini hırsızlar topluluğunun lideri olarak görür. Bir yolunu bulup ekmeğin ve gülün kokusunu çalar. Güzellikler dünyasına iz bırakmadan girer ve evlerin mahrem yerlerini de utanmadan gözetir.

Shoir yashay bilmas tilini tishlab,	<i>Şair yaşayamaz dilini ısıtıp,</i>
Ko’rib, ko’rmaslikka solib o’zini.	<i>Görüp, görmezlikten gelerek.</i>
Nomard ketar okan vaqtini xushlab,	<i>Namert geçirirken vaktini hoş edip,</i>
Mushfik, tasalli deb bilsa to’zimni,	<i>Müşfik, teselli diye bilse sabrı,</i>
Shoir yashay bilmas.	<i>Şair yaşayamaz</i>

Şairin poetikasını açıkladığı en önemli şiir ise *Shoir Yashay Bilmas* (Şair yaşayamaz) başlığını taşır. *Shoir Yashay Bilmas* adlı şiirde kendisine şair diyen bir kişinin dilini ısıtırıp doğruları konuşmadan yaşayamayacağını söyler. Şair, çevresinde olup biten olaylara duyarsız kalmaz. Zalimler, zevk ve sefa içinde yaşayıp mazlumlar bu da geçer diye eziyet çekerken kendini şair olarak adlandıran kişi, doğruları haykırmak yerine susmayı beceremez.

Isyon ko‘tarar ul bo‘lib bag‘ri qon — *İsyan eder o olup bağıri kan*
Mayli, usiz ham mo‘l beg‘amlar, gullar. *Tamam, onsuz da çok gamsızlar, çiçekler,*
Ishqilib uzunroq umr ko‘r, isyon, *Yine de uzun ömür gör, isyan,*
Isyon tugagan kun shoir ham o‘lar. *İsyanın bittiği gün şair de ölür.*

Hudayberdiyeva’ya göre şair, daima isyan eden bir varlıktır. Her şeye, her duruma isyan edebilmelidir. Özellikle de bağımsızlığı elinden alınmış bir durumda ise şair isyan bayrağını en önde çeken olmalıdır. Bağımsızlık olmadan gül bahçelerinde gezse de altın kupalardan şerbetler içse de şair düştüğü durumun farkında olmalı ve kötü gidişi durdurma çabasına girmelidir. Gönlündeki isyan bittiği zaman şair ya gerçekten ölüyordur ya da onun şairliği ölmüştür.

Şair, bağımsızlığı hiç tatmamış çocukların, bağımsızlığı kazanacak kudrette olduklarını hatırlayabilmek için öncelikle damarlarında dolaşan kudretli kanın sahipleri olan atalarını öğrenmeleri gerektiğini düşünür. Şair genç nesle: “*Hey çocuklar siz kendi tarihinizi biliyor musunuz, kimlerin evladısınız, damarlarınızda kimlerin kanı akıyor?*” (Bahridin, 2007: 15) sorularının sorulmasını ister. Böylece genç kuşak, atalarını öğrenme çabasına girişecektir. Hudayberdiyeva, “*...hayatta kendini bilmekten, damarlarında kimin kanının aktığını bilmekten daha mühim bilim yoktur.*” der (Hudayberdiyeva, 1991: 29).

Halime Hudayberdiyeva her zaman bağımsızlık ve vatan sevgisinin kutsallığına inanır. Ona göre vatan, yaşamak için gerekli olan herhangi bir gül bahçesi değildir, gerektiğinde uğruna can verilmesi gereken yeryüzünün en mukaddes toprağıdır (Aripov, 2001: 1).

Şairin annesinin babası Kadirkul Halnazar, başında sarık olduğu için rejim tarafından tehlike olarak görülür ve Sibiry’a sürülür. Hudayberdiyeva, dedesini istibdat kurbanı olarak anar (Hudayberdiyeva, 1991: 22). Dedesinin ve onun gibi binlerce Müslüman Türk’ün başına gelenleri bildiği için, bağımsızlığın önemini daha iyi bilir. Bağımsızlık bir hümâ kuşudur. Onu kazanmak uğruna milyonlarca insanın canı gidebilir fakat bilinçsiz olunursa kaybetmek çok kolaydır. Hudayberdiyeva, bağımsızlık hakkındaki düşüncelerini,

Biz millî bağımsızlığa kavuştuk. Şükür. Ama sadece şükür ederek yaşamak yeter mi? Bence, yetmez. Niye? Şu anda bu hümâ kuşunu gökyüzünden düşmüş gibi gören bazı gençler ve büyükler var. Bizim onların her birinin yüreğine girmemiz, bağımsızlığı kazanıncaya kadar halkımızın geçtiği meşakkatli yolları adım adım onların kulağına sokmamız gerek ki, onlar da bir karara varsın (Bahridin, 2007: 15).

sözleriyle dile getirir.

Hudayberdiyeva, din adı altında birçok ahlaksızlığın gelişmesini engelleyebilecek en büyük gücün okumak olduğunu düşünür. Halk, okudukça hem dinî hem de dünyevî manada rahata erecektir. Halk içinde ahlaken aksayan bir durumdan öncelikle o toplumun aydınları haberdar olmalıdır. Toplumun sıkıntılarını dile getirip cehaletin önüne geçmek aydınlara en önemli vazifesidir (Hudayberdiyeva, 1991: 30). Halime Hudayberdiyeva, halkın yükselişinin manevî zeminlere dayandığını ve bu manevî zeminin iyice öğrenilmesi gerektiğini düşünür (Hudayberdiyeva, 1991: 20).

Hudayberdiyeva'nın şiirleri dikkatle okunduğunda, kendisinin de kadın olması nedeniyle olsa gerek, şiirlerinde kadınların hisleri ve kadınlara has incelikler hemen dikkati çeker. Hudayberdiyeva'nın şiirlerinde kadın, anne, gelin, kız çocuğu, eş olan kadın; kaynana, dost ve arkadaş olan kadın vb. karakterlere fazlaca rastlamak mümkündür.

Şiirlerin psikolojik alt yapısı incelendiğinde ise sürekli evde beklemek zorunda kalan kadınların ruh halleri hissedilir. Erkeklerin dönemin şartlarında savaş için evden ayrılıp şehit düştüklerinde arkada kalan eşlerin durumları; iş bulma, okuma gibi sebeplerle eşlerini, annelerini, çocuklarını geride bırakmak zorunda kalmaları neticesinde kadınların bilinçaltında bir "geride kalan" psikolojisinin oluşması muhtemeldir. Şair bu psikolojiyi şiirlerinde kullanır.

2. Kadınların Annelik Vafının Ön Plana Çıktığı Şiirler

Hudayberdiyeva'nın şiirleri incelendiğinde anne sevgisiyle örülmüş şiirlerin fazlalığı dikkati çeker. Şairin şiirlerinde hem anne hem de bir evlat olarak anne temalı ve aynı zamanda içinde anne sözcüğünün geçtiği şiirlere oldukça sık rastlanır.

Örneğin *Onaginam!* (Anneciğim) diye başlayan şiirde hayal edilen güzel günlerin geldiğini, tertipsizliğin ve düzensizliğin, yerini dirlik ve düzene bıraktığını söyleyen şair, annesine yaşanan zamana gelebilme şansını yakaladığı için her an şükretmesini söyler. Bu düşüncelerini de "*Bugünlere yetenler var, yetmeyenler var.*" sözünü hem ilk bendin son mısraında hem de son bendin son mısraında tekrar ederek pekiştirir. Bugünleri görmeyi çok arzu edip de göremeyenleri düşünüp bizim hâlimize şükretmemiz gerek der.

Onaginam!

Dorilomon kunlar keldi, shafaqlari ol,
Qayon boqsang, shaylanishlar va
sozlashlar tor.

Olcha gulin ko'zlaringa surtasan behol:
«Bu kunlarga yetganlar bor, yetmaganlar
bor».

Anneciğim!

*Huzurlu günler geldi, şafakları al,
Ne yana baksan, hazırlıklar ve
şenlikler var.*

*Vişne çiçeğini hasta gözlerine sür,
Bugünlere yetenler var, yetmeyenler
var*

Hudayberdiyeva'nın anne konulu şiirlerinin iki ana başlık altında incelenmesi daha doğru olacaktır. Bu konular çocuğun annesine duyduğu sevgi ve annenin çocuğuna duyduğu sevgidir.

2.1. Anneye Duyulan Sevgi

Şairin, annesine özlemi yalnız başına kaldığı zamanlarda şiir olarak kâğıda dökülmektedir.

...	...
Bu kech daraxt butog'idan uchmagan qushni,	<i>Bu gece ağaç budağından uçmayan kuşu,</i>
O'z onamning suratini yurakka chizdim.	<i>Öz annemin suretini yüreğe çizdim.</i>
Mo'skvada qor uryapti. Sershovqin yotoq,	<i>Moskova'da kar yağıyordu. Aydınlık yatak,</i>
Tuyg'ularni o'g'irlyaydi sho'x yotoq tuni.	<i>Duyguları ağırlaştırıyordu haylaz yatağın gecesi.</i>
...	...
Yo'q, yo'q, men ham umrlariga tag'iy umr qo'shib,	<i>Yok, yok ben de [onun] ömrüne tekrar ömür katıp,</i>
Uni saqlash reja, o'yin tuzayotibman.	<i>Onu koruma planını, hayal ediyorum.</i>
Bu kech butog'ida munis o'tirgan qushim	<i>Bu gece, dalında sevimli oturan kuşum</i>
O'z onamning suratini chizayotibman...	<i>Öz annemin suretini çiziyorum...</i>

Yukarıda seçilmiş bölümleri verilen ve Moskova 1976 tarihini taşıyan *O'z Onamning Suratini* (Öz Annemin Suretini) başlıklı şiir, şairin annesine duyduğu sevgiyi ve özlemi anlatır. Şair, annesinden ayrı Moskova'da bulunduğu bir sırada bu şiirini yazmıştır. Moskova'nın soğuk bir akşamında pencereden karın yağışını seyreden Hudayberdiyeva, kendi yüreğini bir ağacın dalına ve annesini de bu dala konmuş uçmayan bir kuşa benzetmektedir. Annesi, Hudayberdiyeva'nın daima yüreğinde olmasından ötürü uçmayan bir kuştur. Annesine duyduğu özlemle uykuları kaçmakta ve yatağına yatmak istememektedir.

Hudayberdiyeva, annesinin ölümünün ardından ona ithafen *Ro'molcha* (Yazma¹) başlıklı şiirini yazmıştır. Bu parçayı balat, yani şarkı, olarak yazmıştır ve şiirin ithaf olduğunu "*Annem Şerafet Halnazarova'nın aziz hatırasına bağışlıyorum.*" ifadesi göstermektedir.

¹ Bohça, yemeni, başörtü, yorgan vb. şeyler yapmakta kullanılan, üstüne boya, fırça ile veya tahta kalıplarla desen yapılmış bez.

«Endi ona deymiz. kimni?»	<i>Şimdi kime ana diyeceğiz?</i>
O‘g‘lim boshi xam kelsa:	<i>Oğlum boynu bükük gelse.</i>
Qizcham hidlab ko‘ylagimni	<i>Küçük kızım koklarken gömleğimi</i>
Uryon solar dam kelsa:	<i>Çıplak bırakan zaman gelse</i>

Ro ‘molcha başlıklı şiirin bir bölümü olan yukarıdaki dörtlükte “*Şimdi biz kime anne diyeceğiz.*” mısraı kalbi hüzne boğar. Sonraki mısralarda annesinin ölümüne torunlarının da üzüldüğünü anlatan ifadeler yer almaktadır. Bu şiir, Hudayberdiyeva’nın annesinin ardından ettiği bir feryat niteliğindedir.

Şairin annesine olan sevgisini şiirlerini okurken hissetmemek mümkün değildir. “*Anneciğim!*” diye başlayan şiirleri hemen dikkati çeker. Bu şiirlerde annesine duyduğu sevginin şefkatle karışık bir duygu olduğu göze çarpar. Annesini sanki çocuğuymuş gibi sever, onun her yaptığı hareket şaire sevimli gelir.

Onajon!	<i>Anneciğim!</i>
Tezroq bo‘l, tillarang libosingni kiy,	<i>Çabuk ol, altın renkli libasını giy,</i>
Oppoq ro‘molingni o‘ragil boshga.	<i>Bembeyaz yazmanı sar başına.</i>
Quloq sol, chalinar mastona bir kuy,	<i>Kulak ver, çalınır mest edici bir şarkı,</i>
Nigoh sol, ufqda qizg‘ish quyoshga.	<i>Bakış at, ufuktaki kızıl güneşe.</i>
...	...
Shu quyosh sari avaylab bosilgan	<i>Bu güneşe doğru ihtiyatla atılan</i>
Kichik-kichik qadam izlari —	<i>Küçük küçük adım izleri</i>
Sening izlaringni —	<i>Senin izlerini</i>
Nonday ko‘zga surib o‘paman.	<i>Ekmek gibi gözüme sürüp öperim.</i>
Bayram bilan qutlayman!	<i>Bayram ederek kutlarım!</i>
Mening oppoq sochli munis farishtam,	<i>Benim bembeyaz saçlı sevimli meleğim,</i>
Onam!	<i>Annem!</i>

1973 yılına ait yukarıdaki şiirin ilk dört mısraı ile son altı mısraı seçilmiştir. Burada gösterilmek istenen şiirin anneciğim diye başlaması ve annem diye bitişidir. Bu şiirde şair, annesini yeryüzündeki bir melek olarak görmektedir. Onun her şeyine o kadar değer vermektedir ki annesinin ayak izlerini Türk adetlerine göre kutsal olan ekmeğe benzetmekte ve yüzüne, gözüne sürmektedir.

Go‘dak tilak tilar bo‘lsa, derlar «bajo bo‘lur» emish,	<i>Çocuk dilek tutarsa, derler «kabul olur» imiş,</i>
Buvijonni, yorug‘ kunni, umrin tila, begunoh qush,	<i>Nineciğine, aydınlık gün, ömür dile, günahsız kuş,</i>

Umr bo‘yi yigirdi ul, bugun yana urchuq to‘lar,	<i>Ömür boyu eğirdi o, bugün yine kirman çevirir,</i>
Yigirgani iplar qadar buving umri uzun bo‘lar.	<i>Eğirdiği ipler kadar ninenin ömrü uzun olur.</i>
Zinalardan ayvon sari chiqmoqdaman asta-asta	<i>Merdivenden eyvana çıkmaktayım yavaş yavaş</i>
Unda onam shoshkin urchuq yigiradi bu nafasda...	<i>Orada annem aceleyle ip eğiriyordu bu nefeste...</i>

Son altı mısraı alınan *Yigirgani Iplar Qadar* (Eğirdiği İpler Kadar) başlıklı şiirde ise şair, annesinin ailesinin geçimini sağlayabilmek için ömrü boyunca ip eğirdiğini anlatmaktadır. Çocuklarına da “*günahsız çocukların duaları kabul olurmuş, Allah’a dua edin de ninenizin ömrü de eğirdiği ipler kadar uzun olsun.*” diye telkinde bulunur.

Mayliga, boshimni xam qilsin kadar, Qabohat toshlari to‘lsin xonamga.	<i>Pekâlâ, başımı önüme eğsin keder, Kabahat taşları dolsun haneme.</i>
Birgina odamga yetmasin xabar — Aytmangiz bu holni yolg‘iz onamga.	<i>Bir tek insana gitmesin haber Söylemeyin bu durumu yalnız anama.</i>
...	...
G‘amim eshitgan kun nadomatga qul, Qabohat toshlarin terib yuradi.	<i>Gamımı işittiği gün pişmanlığa kul, Kabahat taşlarını toplar.</i>
Quvonchim eshitsa o‘z uyida ul — Davron ko‘targanday davr suradi.	<i>Sevincim işitse kendi evinde o Dünyayı kaldırmış gibi hüküm sürer.</i>

1976 tarihli yukarıdaki şiirde ise yine şair, annesinin üzülmemesi için kendisini tanıyanlardan isteklerde bulunmaktadır. Bütün anneler gibi şairin annesi de çocuğunun kötü durumunu işitse kederlerle dolacaktır. Şair, dostlarından kötü haberlerini annesine götürmeyip sadece iyi haberlerini annesine iletmelerini ister. Bu sayede annesinin mutlu bir şekilde yaşayacağını düşünür.

Oq ro‘molda oppoq-oppoq gullagan olcha bo‘lib,	<i>Ak yazmada beyaz, bembeyaz açılan vişne olup</i>
Ular ketib borayotir ko‘klam gulga kirgan choq.	<i>Onlar gidiyorlar bahar çiçeğe durduğu zaman</i>
Gangir-gungir onajonlar ketmoqda ko‘cha to‘lib,	<i>Tıklım tıklım annecikler girmekte sokağa dolup</i>
Ne uchundir ich-ichimdan qo‘zg‘aladir qaltiroq.	<i>Nedendir içten içe artmakta içimde titremeler.</i>

Kel xonamga, kelgin kirib,
Turma tishda mo‘ralab,
Yog‘och otda o‘t qiyqirib
Yozuvlarim oralab.

*Gel haneme, gel girip,
Durma dışarıda titreyip,
Ağaç atta ateş haykırıp,
Yazılarımı aralayıp.*

O‘tgin, jonim qo‘zim, dedim,
Ko‘kragimda o‘sdi gul.
Bola, oying olim edi,
Endi ona bo‘lar ul.

*Geç, canım kuzum, dedim,
Göğümde büyüdü çiçek.
Çocuğum, annen âlim idi,
Şimdi ana olur o.*

Hudayberdiyeva'nın 1977 tarihli *Bola, Oying Olim Edi* (Çocuğum, Annen Âlim İdi) şiiri, bir annenin çocuğuna karşı hissettiği duyguları anlatır. Şair, şiirle ve ilmî işlerle uğraşırken çocuğunu ihmal etmiştir. Daha sonra bu ihmalden pişmanlık duyar ve çocuğuna annelik etmeye başlar. Nihayetinde çocuğuna der ki: Çocuğum annen önceden âlim idi fakat şimdi o bir annedir. Çocuk sevgisini annenin kalbinde büyüyen bir güle benzetir.

Qizini Uzatayotgan Ona O‘ylari (Qızımı Evlendiren Annenin Düşünceleri) başlıklı diğer şiirde ise Hudayberdiyeva,

Ne deyin, ne deyin, men ne ham deyin,
Qizim ostonamdan oyoq uzar chog‘.
Xonadon huvillab qolgandan keyin
Qushini uchirib yuborarkan bog‘.

*Ne diyeyim, ne diyeyim, ben ne diyeyim,
Kızım eşiğimden ayrıldığı zaman.
Evim kimsesiz kaldıktan sonra,
Kuşunu uçurup yollarken bağ.*

Xatoday tuyular menga ushbu xat,
Ushbu taqdir, qalbga sanchma tig‘ingni.
Men hech o‘ylabmidim shunday oz fursat,
Qizim, o‘z onangga mehmonligingni.

*Hata gibi gelir bana bu yazı,
Bu takdir, kalbe saplama okunu.
Ben hiç düşünür müydüm böyle az fırsat,
Kızım, öz annene misafirliğini.*

dizelerini kağıda döker. Öncelikle şiir okunduğu zaman sanki kına gecesinde söylenen türküleştirmiş manilerin dokusu hemen hissedilir. Özellikle yukarıda örnek olarak aldığımız ilk dördlük, birinci mısrandan itibaren kına gecesi okunan manileri andırır. Bu şiirde kızını evlendiren bir annenin düşünceleri şiire yansıtılmıştır. Şiirde kızını, bağdan uçan bir kuşa benzetir. Kızına öğütlerde bulunur eşini mutlu etmesini söyler. Ona tam manasıyla annelik edememiş olmaktan ve onun rızasını kazanamamaktan korkar.

3. Sadece Kadınlık Hislerinin Ön Plana Çıktığı Şiirler

Hudayberdiyeva şiirlerinde bir kadın olarak hemcinslerinin hislerine tercüman olmakta, onların çektikleri sıkıntıları şiirlerine dökmektedir. Hudayberdiyeva, kadınların dünyada bulunmalarının dünyayı güzelleştirdiğini söyler. Kadınların dünyada olmasının erkekler için bir şans olduğunu, ayrıca zor durumlar karşısında kadınların ne kadar metanetli ve güçlü olduğunu da dile getirir. Aşağıdaki şiirde bir soru sorar: “*Taş yürekli bir yiğidin karşısında kızıl gül gibi bir kadın nazlansa onun o taş yüreği yumuşamaz mı?*” Kadınlar yeryüzünde savaşların olmasını istemezler. Çocukların gülüşlerinin duyulması için kadınların varlığı çok önemlidir.

Ayt, bag‘ri tosh yigitning ham dili erib ketmasmi	<i>Söyle, bağı taş yiğidin de gönlü eriyip gitmez mi?</i>
Qarshisida qizil gulday ayol nozlanib tursa?	<i>Karşısında kızıl gül gibi kadın nazlansa?</i>
Ayol istaydi ki, yerda hayot so‘nmasin sira	<i>Kadın istiyor ki, yeryüzünde hayat sönmedikçe</i>
Ayolni qutlamoq, shart —	<i>Kadını kutlamak, şart</i>
Go‘dak kulgusi uchun.	<i>Çocukların gülmesi için.</i>
Xayolingni har yondan olganman	<i>Hayalini her yandan almışım</i>
To‘rday o‘rab,	<i>Ağ gibi örüp,</i>
Nozik, chayir ip bilan —	<i>Nazik, ince ip ile</i>
Uzmoqqa yetmas kuching.	<i>Kesmeye yetmez gücün</i>

Olqishlashing Kerak (Alkışlaman Gerek) başlıklı şiirde şair, kadının dünyayı güzelleştiren bir varlık olduğunu anlatır. Kadınlar bu dünyada olduğu için erkeklerin ne kadar şükretseler az olduğunu söyler. Çünkü kadınlar olmasa “*dünyada çocuk gülüşleri duyulmaz, güzel çiçekleri bulunan bahçeler olmazdı.*” der.

Suratkashga (Ressama) başlıklı şiirde kadının zarıflığı şu dizelerle anlatır:

Nega, nega his, tuyg‘usiz men turibman tek,	<i>Neden, neden hissiz duygusuz ben oluyorum tek,</i>
Qani nolam yo charx urib sho‘x kulganlarim?	<i>Hani nalem ve dönüp mutlu gülmelerim?</i>
Shamollarda to‘lqinlangan soch yelkanlarim,	<i>Rüzgârlarda dalgalanan saç yelkenlerim,</i>
Qani mening ko‘zlarimda hurkaklik, hadik..	<i>Hani benim gözlerimdeki ürkeklik, kuşku.</i>

Bu şiirde Hudayberdiyeva bir ressamga kendi resmini yaptırılmaktadır. Ressam bir kadında bulunan ruhsal incelikleri resme dökmemektedir. Resme aktarılamayacak olan psikolojik inceliklerden hareketle şair kadınlarda bulunan güzellikleri mısralara aktarır.

Goh kulib, goh «oh» uradi sertashvish yer ayoli.	<i>Gâh gülüp, gâh «ah» çekerdi tasası çok yer kadını.</i>
Nogoh bo‘ron qo‘zg‘aladi, qamchi bosib otiga,	<i>Aniden fırtına çıktı, kamçı basıp atına,</i>
Bu chidam, bu sabr kimdan meros ayol zotiga.	<i>Bu metanet, bu sabır kimden miras kadın zatına.</i>
Bo‘rtayotgan kurtaklarni qalb qatiga yashirar,	<i>Pörtleyen tomurcuqları kalp katında saklar,</i>
Yerga emas, xuddi uning yuragiga yashinlar	<i>Yere değil, sanki onun yüreğine yıldırımlar.</i>

Ayolga Qasida (Kadına Kaside) başlıklı şiirde şair, kadınların acılar karşısında ne kadar metanetli olduklarını anlatır. Kadınlar üzüntüyü ve sevinci aynı anda yüreklerinde barındırabilen varlıklardır. Yukarıda verilen örnekte kadının bazen gülüp bazen ağladığı ve kadının kalbinde büyük fırtınaların koptuğu söylenir. Böyle karmaşık durumlarda bile kadınların dayanıklı olmaları şairi de şaşırtmaktadır. Bu durum karşısında şair; “*bu sabır, bu metanet kimden miras kalmıştır kadın zatına*” diyerek hayretini ifade eder.

Sochimning bir tola qorasi qolmay,	<i>Saçımın bir tutam karası kalmadan,</i>
Dilimdan armonlar ketgan chog‘larda,	<i>Gönlümden elemelerin gittiği çağlarda,</i>
Sho‘xchan shamol bilan quvlasha olmay	<i>Yaramaz rüzgâr ile kovalaşamadan,</i>
Tizimdan darmonlar ketgan chog‘larda;	<i>Dizimden dermanın gittiği çağlarda;</i>
...	...
Toliqqan qo‘limdan igna tushganda,	<i>Yorulan elimden iğne düştüğünde,</i>
Umrimning palagin tikmasam qaytib;	<i>Ömrümün nakışını dikmesem dönüp;</i>
Oq olma qiyosli men g‘arq pishganda,	<i>Ak elma gibi ben tam olgunlaştığımda,</i>
Tezob kelganida uzilmoq paytim;	<i>Çabucak geldiğinde koparılma vaktim;</i>
...	...
Qaytadan go‘dakka aylanib qolib,	<i>Tekrardan çocukluğuma dönüp, kalıp,</i>
Onamga zor bo‘lib cho‘msam qayg‘uga	<i>Anneme muhtaç olup düşsem kaygıya</i>
Yurtim, o‘zing issiq bag‘ringga olib,	<i>Yurdum, sen sıcak bağrına alıp,</i>
Allalab, yo‘llagil mangu uyquga.	<i>Ninni söyleyip, yolla ebedî uykuya.</i>

Yukarıdaki şiirde Hudayberdiyeva kadınların çalışkanlığından ve fedakârlığından bahseder. Bu dörtlüklere ilk bakıldığında kadınların çektiği cefalar ve geride kalma psikolojisiyle bağlantılı olarak “kaygı” kelimesinin seçilmesi dikkati çekmektedir. Fakat bütün bu çilelerin sonucunda anne kelimesiyle beraber kullanılan vatan toprağına dönüş, gerçek niyeti aşıkâr eder. Aslında kadınlar çektikleri çileler ve cefaların yanı sıra çalışkanlıklarıyla, vatanın vatan olmasındaki en önemli unsurlardan biridir.

Bir Ayolning Kundaligidan (Bir Kadının Günlüğünden) adlı şiirde ise Hudayberdiyeva, şiir yazma serüveni ile çocukluğundan evleninceye kadarki süreci paralel olarak anlatmıştır.

Bola edim, bir kun yozgim keldi to‘lib, *Çocuktum, bir gün yazasım geldi dolup,*
G‘alati, o‘t tushib yonganday ichim. *Acayip, ateş düşmüş, yanmış gibi içim.*
Kemtik tish o‘rtogim loy ko‘tarib kelib, *Gedik dişli arkadaşım çamur alıp gelip,*
Olib ketdi meni «non» yopmoq uchun. *Alıp götürdü beni “ekmek” yapmak için.*

Yoshlik yillar edi, sochim belga tushgan *Gençlik yıllarımdı, saçım bele düşmüş,*
Yozgim keldi bir kun sershiddat, g‘olib, *Yazasım geldi bir gün şiddetli, galip,*
Kuzak edi chog‘i, bug‘doy avji pishgan, *Sonbahardı zaman, buğday tam olmuş,*
Bug‘doyzorga ketdim chalg‘ini olib, *Buğday tarlasına gittim orağı alıp.*

Yukarıda örnek olarak verilen bentlerde tam Hudayberdiyeva’ya ilham geldiği zaman bir olay gerçekleşmekte ve şiir yazmasına mani olmaktadır. İlk bentte çocukluk yaşlarındayken ilham gelir ve içine şiir yazma ateşi düşer fakat o anda arkadaşı elinde çamur alıp gelmiş bir halde çamurdan ekmek yapıp oyun oynamak için şairi evden dışarıya alıp götürür. İkinci bentte ise şairin artık gençlik yıllarıdır. Yine bir gün şiddetli bir şekilde şiir yazma istediği gelir fakat diğer yanda hayatın gerçekleri de vardır. Hasat zamanıdır ve insanların geçimlerini bir şekilde sağlamaları gerekmektedir, eline orağı alır ve ekin biçmeye gider. Bir kadının günlüğü bu şekilde kız isteme merasiminin olduğu, evlendiği ve sonrasında eşi tarafından saygıyla hayat geçirdiği zamanlara kadar bir iç monolog şeklinde devam eder. Bu şiirde bir kadının çocukluğundan itibaren yaşadığı bütün duygular ve psikolojik kırılmalar, güçlü bir şekilde anlatılmıştır.

- Ayting qizlar, ochilasiz gul bo‘lib *- Deyin kızlar, açılırsınız gül olup*
qachon, *ne zaman,*
Nima sizni talpintirar azaldan - azal? *Ne sizi hareketlendirir ezelden beri?*
- Birov eshitmasin, bilsang, bizda *- Yabancı işitmesin, bilseniz, bizde*
qolmas jon, *kalmaz can,*
Yigitning sho‘x ko‘zlarida o‘t yongan *Yiğidin haylaz gözlerinde ateş yandığı*
mahal. *zaman.*

-
- Qachon xazon rez bog‘larga kelasiz kirib
Ko‘tara olmay cho‘kasiz qayg‘u toshini?
- Biz yigitni topolmasak to‘rt yon yugurib,
Biz yostiqda ko‘rsak uning aziz boshini.
- *Ne zaman hazan baqlara gelirsiniz girip,
Kaldırmadan oturmuşsunuz kaygı taşını?
- Biz yiğidi bulamazsak dört yana yürüyüp
Biz yastıkta görsek onun aziz başını.*
- Qachon qop – qora kiyimda o‘ltirasiz toq,
Chidab bo‘lmas siz ko‘targan nolayu dodga?
- Yigitning sho‘x ko‘zlariga to‘lganda tuproq,
Biz yigitni yo‘qotganda abad - abadga.
- *Ne zamandır kapkara giyimdesiniz, garip
Dayanılmaz sizin ettiğiniz feryada ve imdada?
- Yiğidin haylaz gözlerine dolduğunda toprak
Biz yiğidi kaybettiğimizde sonsuza dek.*

Qizlar Bilan Suhbat (Kızlarla Sohbet) başlıklı şiir toplam yedi bentten kurulmuş ve diyalog şeklinde yazılmış bir şiirdir. Şiirde şair, kızlara ilk beş bentte sorunların üstesinden nasıl gediklerini, nereden güç aldıklarını çeşitli şekillerde sorar; kızlar da kocamızdan/eşimizden/nişanlımızdan manasında “yiğitlerimizden” diyerek cevap verirler. Son iki bentte ise Türkistan coğrafyasında yaşayan kadınların psikolojik ahvali katı bir gerçeklikle okuyucuyu kendine getirir ve sorulan sorulara acıklı bir şekilde cevap verirler. Sevdikleri erkeğin ölümünü ve toprağa verilmesini anlatırlar ve bu durum onları kaygı içinde beklemeye ve kara kıyafetler içinde yas tutmaya itmektedir.

1982 tarihli *Yolg‘ız Ayol Xati* (Yalnız Kadının Mektubu) adlı şiirde ise ilk bakışta sevgilisi tarafından terkedilen bir kadının hislerinin anlatıldığı anlaşılabilir.

- Sen sevib baxtinga bo‘lganding zomin,
Sen sevib baxtimni ketganding yulib.
Aytgil, yolg‘ızlikning achchiq alamin
Ikkov bab – barobar oldikmi bo‘lib
- Sen sevince bahtıma olmuştun suçlu,
Sen sevince bahtımı gitmiştin çalıp.
Söyle, yalnızlığın acı elemiini,
İkimiz beraberce aldık mı bölüp.
-
- Sen eshikdan kirsang yonıq dil bilan
Balki baxt otilar quchog‘inga tik.
Men eshikdan kirsam muzday qo‘l bilan
Bellarimdan mahkam quchar yolg‘ızlik.
- Sen kapıdan girsen yanmış gönül ile,
Belki baht atılır kucağına hemen.
Ben kapıdan girsem buz gibi el ile,
Belimden sıkıca kucaklar yalnızlık.

Yolg'iz Ayol Xati şiirinde bir kadın sevdiği kişi tarafından terkedilmiştir. Şiirin ilk mısramında “biz ikimiz bir yalnızlığı bölüşüyoruz” ifadesi şiirin kahramanı olan iki kişinin birbirini severek ayrıldığı intibasını uyandırır. Fakat yine “geride kalan” psikolojisi devreye girer ve terkedilen kişinin daha çok ayrılık acısı çektiği bir ruh hâli dizelere yansır. Şiirin diğer dörtlüklerinde, giden kişinin yeni aşklar ve mutluluklar tarafından karşılanıp güzel günler geçirebileceği düşünülürken geride kalan yalnız kadının bir daha mutlu olamayacağı, onun tek sevgilisinin artık yalnızlık olacağı düşüncesi ifade edilir. Yalnızlık, şiirin geneline hâkim duygu haline gelir.

Sonuç

Halime Hidayberdiyeva'nın kadınların duygularını anlatan şiirleri ele alındığında; “anneliğin” ve “kadınlığın” ağır bastığı şiirler olmak üzere iki ana başlıkta irdelemek mümkündür. Anne başlığı altında incelenen şiirlerde annelik içgüdüsünün ağır bastığı, evlat olarak anneye duyulan büyük sevginin mısralara döküldüğü görülür. Bu şiirlerde ilk olarak Sovyet rejiminin baskısının ve zulmünün ağırlığından yorulan bir kız çocuğunun güvenilir ve şefkatli bir liman olan anneye sığınma psikolojisinin etkili olduğunu söyleyebiliriz. Evlat sevgisinin ağır bastığı şiirlerde ise, bir annenin en değerli varlığı olan çocuğunu baskı ve zulmün ağırlığından koruma içgüdüsünü şiirlerine yansıttığını söylemek mümkündür. Sadece kadınların duygu ve hislerinin konu edildiği şiirlerde, savaşa giden erkeklerin ardında kalan eş, anne ve kız çocuklarının psikolojik durumlarının anlatıldığı görülmektedir.

Kaynakça

BAHRIDDIN, A. (2007, Mart). Xudoyberdiyeva, Halima: Ikki Dengiz Uchrashuvi, *Jannotmaqon Jurnal*.

BURAN, A. ve ALKAYA, E. (2009). *Çağdaş Türk Lehçeleri*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Halima Xudoyberdiyeva (1948). (2018, 1 Aralık). Erişim adresi: http://www.ziyouz.com/index.php?option=com_content&task=view&id=908

KARAKAŞ, Ş. (1996). “20. Yüzyıl Türk Dünyası Edebiyatı Üzerine Bir Deneme”, *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, S. 2-Güz, s.279-317

KORAŞ, H. (2009). *Özbek Şairi Rauf Parfi*, Konya: Kömen.

O'zbekiston xalq shoiri Halima Xudoyberdiyeva 71 yoshida vafot etdi. (2018, 1 Aralık). Erişim adresi: <https://daryo.uz/2018/08/18/ozbekiston-xalq-shoiri-halima-xudoyberdiyeva-71-yoshida-vafot-etdi/>

ÖZTÜRK, F. (2011). “Sadakat” Şiir Kitabı Örneğinde Halime Hidayberdiyeva'nın Şiirleri Üzerine Bir İnceleme, Niğde Üniversitesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde.

QAHHAR, T. ve ÖZBAY, H. (1995). *Günümüz Özbek Şairleri Antolojisi*, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.

UYGUR, C. V. (2008). *Özbekçe*, Isparta: Fakülte Kitabevi.

XUDOYBERDIYEVA, H. (1991). *Yuragimning Og'riq Nuqtalari*, Toshkent: O'zbekiston Nashriyoti

XUDOYBERDIYEVA, H. (2000). *Saylanma* (Tuzuvchi: Abdulla Oripov), Toshkent: "Sharq" Nashriyot-Matbaa Kontserni Bosh Tahririyati.

YAMAN, E. (1996). "Çağdaş Özbek Şiiri", *Türk Dili: Dil ve Edebiyat Dergisi*, C: 1996/I, S: 531, s. 905-980.